

Ukrasni okovni predmeti. Panonija.

Iliri, nosioci kulture Hallstatta, i Kelti, nosioci kulture La Tène, stajali su putem Dunava u odnosima s Pontom. Međutim, bilo je iranskih struja uz Dunav (nalaz Garčinovo u Bugarskoj), u Panoniji čak preko Tise (Zöldhalompusztá, Tápiószénmárton i dr.). Jeleni iz ovih dvaju nalazišta pripadaju istom stilu kao onaj od Kul-Obe i Kostromske. Potrebno je ustanoviti u kojem su odnosu skitski nalazi prema Hallstattu i La Tène-u.

Pustimo li na stranu utjecaje kretsko-mikenskih i ostalih visokih klasičnih kultura Antike, mi ćemo se osvrnuti konačno na mosioce životinjskog stila za vrijeme seobe naroda. Znamo da su pontsku stepu nastavala skitska i sarmatska plemena, koja su dolazila i u dunavske krajeve (Alani, Roksolani, Jazigi), dakle u Daciju i Panoniju. U 2 st. pos. Kr. dolaze u pontsku nizinu (germanski) Goti te ulaze u vezu s Irancima. Gotski i alanski nalazi iz vremena seobe naroda govore o tome da se prvotni germanski plošni geometrijski stil preobrazio pod sarmatskim utjecajima raznih životinjskih motiva, što možemo slijediti preko Panonije (Szilágyssomlyó) dalje u Evropu, sve tamo do Rajne, pa u Galiju i Hispaniju. Uostalom, i prema evropskom sjeveru ima tih utjecaja veoma

geometrizaranih životinjskih oblika, i tek pomoću pontskog komparativa moći će se ispravno interpretirati skandinavski materijal.

U 4 st. pos. Kr. dolaze u Evropu Huni. Oni su ostavili, praćeni — kao i Goti — sarmatskim plemenima, naročito u Panoniji brojnih ostataka svoga vladanja (nalazi: Pécsüsözög, Nagyszéksós, Léva, Rábapordány, Kiskúnhalas i dr.). Ovaj materijal ima dakako štošta zajedničko s ondašnjim pontskim nalazima (Novogrigorijevka, Nižnaja Dobrinka, Pokrovsk). To je i shvatljivo, kad znamo da je ranije bilo i Huna na Volgi, dok su poslije Atiline smrti ostale horde Kutrigura i Utzigura do dolaska Avara u pontskim stepama. Avari su već historijski Turci, tj. pripadaju narodnosti Tu-Kiu (kineski T'u-kiue, u turkomongolskom sklopu žuan-žuan). Došavši u 6 st. pos. Kr. iz Turkestana preko Dona u pontsku nizinu, oni ulaze u Panoniju i na Balkan, sa središtem oko Tise i Dunava (nalazi: Ullo, Kiskörös, Madaras, Fönlak, Gátér, Óföldaák, Dunapentele, Páhipusztá itd.). Zupčanu ornamentiku, koja je geometrijskog i ukrasnog karaktera, imamo na avarskom materijalu, a nalazimo je i na germanskom. Umjetnine životinjskog stila javljaju se kod Huna i Avara donekle još u nepatvorenom obliku. Velika

Ukrasni okov. Panonija.

Vrč. Nagy-Szent-Miklós (Panonija).

avarska grobišta sadrže brončane okove na pojasima, uresne pločice, privjeske i sl. Nov ornament je geometrijska vitica — životinjski motivi su rijetki. Mnoge brončane umjetnine potječu još iz azijske postojbine Avara, što vrijedi — mutatis mutandis — za metalne kulture Mađara. Ove potonje, kao i kulture Pečenega, Kazara, Kumana, Bugara i ostalih naroda koji dolaze ovamo, a također i odnos Avara i Slavena, nije moguće da ovom zgodom dalje razradimo. Sve te etničke skupine, koje su živjele nomadskim životom, čine sastavni dio čovječanstva ranog srednjeg vijeka, te su i suviše važan činilac u historijskom procesu toga doba. Na kraju treba primijetiti, da se životinjski stil kod ovih kasnijih naroda Eurazije malo po malo gubi, odnosno miješa s umjetnošću visokih kultura, koje se prostiru južno od stepске zone. Izrazit je primjer poznati nalaz od Nagy-Szent-Miklós-a; to se blago sastoji od 23 zlatne posude, i na njima ima dosta helenističkih, zapravo sasanidskih elemenata. Nazivano »Atilinim blagom«, ono je nekada pripisivano Hunima. Po svemu međutim izgleda da je taj nalaz kasnijeg podrijetla, dakle avarskog ili pečeneškog, terminus post quem non je 9—10 st. pos. Kr.

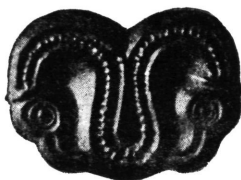

Posuda. Nagy-Szent-Miklós (Panonija).

Razmotrivši tako u pregledu glavne nosioce eurazijske nomadske umjetnosti, ukazuje se potreba da se sabere i obradi naš cijeli panonski i ostali materijal. Jer samo na taj način možemo, pored komparacije s azijskim materijalom, definitivno utvrditi od koliko je dalekosežnog utjecaja na rani srednji vijek bila njegova nomadska komponenta, koju, uz klasičnu i crkvenu, tvori baš umjetnost ovih eurazijskih »barbara«.

Ukrasni okov.
Novi Banovci na Dunavu.

Ukrasni okov.
Biskupija kod Knina.

Kopča.
Novi Banovci na Dunavu.

Ukrasna pločica. Solin.

Ukrasna pločica. Biskupija kod Knina.

Ukrasni okov. Ptuj.

Okov s remena. Velika Gorica kod Zagreba.

LITERATURA

- Alföldi: Die geistigen Grundlagen der hochasiatischen Kulturen. Jahrb. d. Deutschen Arch. Inst. Arch. Anzeiger, 1931. — d'Ardenne de Tizac: L'art Chinois classique. Paris 1926. — Isti: Les animaux dans l'art Chinois. Paris. — Appelgren-Kivalo: Die Grundzüge des skythisch-permischen Ornamentstiles. Journal of the Finn. Arch. Soc. 26. Helsinki 1912. — Arik: Les fouilles d'Alaca Hoyuk, etc. Paris 1939. — Baschkakoff: Cinquante siècles d'évolution ethnique autour de la mer noire. Paris 1937. — Blaunensteiner + Griessmaier: Einführung zur Ausstellung eurasiatischer Kunst. Wien 1934. — Boroffka: Scythian Art. London 1928. — Bréhier: L'art en France des invasions barbares à l'époque romane. Paris. — Contenau: La civilisation des Hittites et des Mitanniens. Paris 1934. — Isti: La civilisation de l'Iran etc. Publ. d. l. Soc. d. Etud. Iran. 13. Paris 1936. — Dussaud: Ceinture en bronze du Loutristan etc. Paris 1934. — Ebert: Südrussland im Altertum. Leipzig 1921. — Fettich: Die Tierkampfszene in der Nomadenkunst. Rec. d'étud. déd. à la mém. de Kondakov. Praha 1926. — Isti: Bronzeguss u. Nomadenkunst. Skyfika 2, Sem. Kond. Praha 1929. — Grousset: Histoire de l'Extrême Orient. 2 sv. Paris 1929. — Isti: L'Iran extérieur: son art. Publ. d. l. Soc. d. Etud. Iran. 2. Paris 1932. — Isti: L'empire des steppes. Paris 1939. — Hackin: L'oeuvre de la délégation archéologique Française. 1. Tokyo 1933. — Hahm: Seit wann kannten die Chinesen die Tocharer etc.? Asia Major. Leipzig 1926. — Hampel: Der Goldfund von Nagy-Szent-Miklós. Budapest 1885. — Isti: Altertümer des frühen Mittelalters in Ungarn, 1—3. Braunschweig 1905. — Hančar: Probleme des kaukasischen Tierstils. Mitt. d. Anthropol. Ges., 65. Wien 1935. — Hoernes + Menghin: Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa. Wien 1925. — Hruševskij: Geschichte des ukrainischen (ruthenischen) Volkes. Leipzig 1906. — Huntingford: Who were the Scythians? Anthropos 30. Mödling 1935. — Jelić: Die Inschrift auf der Buila-Schale von Nagy Szent Miklós etc. Studien zur Kunst des Ostens. Strzygowski-Festschrift. Wien 1923. (Vidi Supkinu raspravu u istoj publikaciji.) — Julien: Documents sur les Toukiue. Journal Asiatique. Paris 1864. — Kondakov + Tolstoj + Reinach: Antiquités de la Russie méridionale. Paris 1891. — Kondakov: Očerki i zametki etc. (Příspěvky). Praha 1929. — Lattimore: The geographical factor in Mongol history. The Geographical Journal, 91. London 1938. — Laufer: Jade, a study in Chinese archeology and religion. Chicago 1912. — Merhart: Bronzezeit am Jenissei. Wien 1926. — Minns: Scythians and Greeks. Cambridge 1913. — Moortgat: Die bildende Kunst des alten Orients u. die Bergvölker. Berlin 1932. — Morgenstern: Esthétiques d'Orient et d'Occident. Paris 1937. — Pelliot: Tokharien et Koutchéen. Journal Asiatique. Paris 1934. — Isti: La haute Asie. Paris. — Przulski: Nouveaux aspects de l'histoire des Scythes. Revue de l'Université de Bruxelles. 1937. — Riegl: Spätromische Kunstindustrie. Wien 1927. — Roerich: The animal style among the nomad tribes of northern Tibet. Praha 1930. — Rostovtzeff: L'âge du cuivre. Revue archéologique. Paris 1920. — Isti: Iranians & Greeks in South Russia. Oxford 1922. — Isti: Sredinaja Azija, Rosija, Kitaj i zverinji stil. Skyfika 1, Sem. Kond. Praha 1929. — Isti: The animal style in South Russia and China. etc. Princeton 1929. — Isti: Skythien u. der Bosphorus, 1. Berlin 1931. — Shiratori: Sur l'origine des Hiong-nou. Journal Asiatique. Paris 1923. — Strzygowski: Altai-Iran u. Völkerwanderung. Leipzig 1917. — Isti: Asiens bildende Kunst in Stichproben, etc. Augsburg 1930. — Tallgren: L'époque dite d'Ananino dans la Russie orientale. Suomen Muinaismuistayhdistyksen Aikakauskirja, 31. Helsinki 1919. — Isti: Zum Ursprung des sog. skythischen Tierstils. Acta Archaeologica IV. Kjöbenhavn 1933. — Takács: Mittelasiatische Spätantike u. »Keszthelykultur«. Jahrbuch der asiat. Kunst II, 1. Leipzig 1925. — Toll: Skifi i Huni. Praha 1928. — Uvarov: Materijali po arheologiji Kavkaza, 8. Moskva 1900. — Virchow: Über die kulturgeschichtliche Stellung des Kaukasus. Berlin 1895. — Waldschmidt: Gandhara, Kutscha, Turfan. Leipzig 1925. — Wilhelm: Geschichte der chinesischen Kultur. 1928.

NAPOMENA

Ovdje navedena stručna literatura nije i ne može biti potpuna. To, uostalom, i nije svrha ove bibliografije. Spomenuta su tek neka važnija djela i rasprave, kojima je zadatak da upozore i na te probleme, jer oni nesumnjivo zadiru — više no što se kod nas obično misli — u početke naše prošlosti. Ma da sintetičkih djela većih razmjera o nomadskoj umjetnosti, odnosno životinjskom stilu uopće nema, ipak postoji golema građa, mahom objavljivana po raznim stručnim edicijama. Za daljni studij korisno će poslužiti ove publikacije: Prve sveske Bossertova djela »Geschichte des Kunstgewerbes« (Berlin); uzoran materijal sabran je u svima svescima »Archaeologia Hungarica« (Budapest); zna-

čajne rasprave i članke donosi nadalje časopis »Wiener Beiträge zur Kunst- und Kulturgeschichte Asiens« (Wien); i, konačno, treba istaći važnost svog sakupljenog materijala i novih rezultata u Tallgrenovoj »Eurasia Septentrionalis Antiqua« (Helsinki). — Ilustrativni materijal u ovoj mojoj raspravi potječe iz Hrvatskog narodnog arheološko-historijskog muzeja u Zagrebu, bivšeg bečkog društva »Verein der Freunde asiatischer Kunst und Kultur in Wien« i »Seminarium Kondakoviana« nekada u Pragu. Raznoliko podrijetlo i ostali tehnički razlozi uvjetovali su da su klišeji obzirom na prirodnu veličinu reproduciranog materijala nejednako umanjeni.

ZUSAMMENFASSUNG

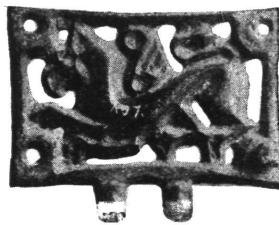
Die Hauptträger eurasiatischer Nomadenkunst

Der Verfasser gibt zuerst einen kurzen Überblick über die Lagerung im Raume in der eurasiatischen Steppenzone und beschreibt dann allgemein den Tierstil. Weiter beschäftigt er sich mit Südrussland (Skythen und Sarmaten), Ostrussland (Finno-Ugrier), den sibirischen Kulturen, den Tierstilträgern in China und Zentralasien (Yüeh-shih) usw. Abgesehen von dem iranisch-hunnischen Gebiet,

weist er noch auf weitere Zentren im Luristan und Kaukasus hin, und geht deren Verbindungen mit dem eisenzeitlichen europäischen Südosten nach. Schliesslich betont der Verfasser den Charakter des »barbarischen« eurasiatischen Tierstils der europäischen Völkerwanderung besonders in Pannonien und die Bedeutung seiner Auswertung für die Kultur des frühen Mittelalters.

ZAGREB

ZDENKO VINSKI

Ukrasni okov.
Novi Banovci na Dunavu.

